

היום נלמד בעזרת ה':

ראש השנה דף כד

תנא חדא לצפונה דבריו קיימין: למדנו במשנה שהיו שואלים את העדים האם הלבנה היתה 'לצפונה או לדרומה'? אך מצאנו סתירה בין הבריתות איזו תשובה היא הנכונה. הגמרא מתרצת שכל אחת דיברה בזמן אחר: ימות החמה או ימות הגשמים.

להבנת הענין יש להקדים מעט אסטרונומיה:

השמש זורחת בכל בוקר במזרח, ממשיכה ללכת לכיוון דרום, ושוקעת במערב. אלא שישנו חילוק בתקופות השנה בנקודת הזריחה והשקיעה שלה, דבר המשפיע גם על אורך היום והלילה. בתקופת תמוז השמש זורחת בנקודה הצפונית ביותר שבמזרח, היא הולכת את כל המזרח לכיוון הדרום, ממשיכה בדרום והולכת את כל מערב עד הנקודה הצפונית ביותר שבמערב. בתקופה זו הימים ארוכים והלילות קצרים.

מכאן ואילך בכל יום היא זורחת בנקודה מעט דרומית יותר וכן שוקעת בנקודה מעט דרומית יותר, עד שבתקופת תשרי היא זורחת באמצע מזרח ושוקעת באמצע מערב, אז הימים והלילות שווים באורכם.

וכך היא ממשיכה לזרוח ולשקוע בנקודה דרומית יותר, עד תקופת טבת בה היא זורחת בנקודה הדרומית ביותר שבמזרח וכן שוקעת בנקודה הדרומית שבמערב, בתקופה זו הימים קצרים והלילות ארוכים. מכאן ואילך היא מתחילה שוב לזרוח ולשקוע בנקודה צפונית יותר עד חודש ניסן אז שוב הימים והלילות שווים.

כל זה מהלך השמש, אבל הירח בשעת חידושו תמיד נמצא בקרן דרומית מערבית.

לפי זה בימות החמה השמש נכנסת לצד מערב לפני שהירח מגיע - ואז הוא נמצא לדרומה, אבל בימות הגשמים הירח נכנס קודם - ואז הוא נמצא לצפונה של השמש.

אחד אומר גבוה ב' מרדעות: מרדע הוא המקל המכונה 'מלמד הבקר'. כאשר ישנו פער קטן בין העדים עדותן קיימת, אבל כאשר הפער גדול עדותן מוכחשת, אבל כל אחד מהם יכול להצטרף עם עד אחר שיבוא ויאמר כדבריו.

(המשך בדף הבא ↓)

גמרא: אמר אביי אף אנן נמי תנינא, ראוהו בי"ד וכו': מכיון שלא הספיקו לומר 'מקודש' אין החודש מתקדש היום אלא למחר. מלשון הברייתא 'הרי זה מעובר' משמע לכאורה שלא מקדשים את החודש למחר אלא הוא מתעבר מאליו, שאם לא כן היה צריך להיות כתוב 'הרי זה מתקדש למחר'.

הגמרא דוחה: אין ראייה שלא מקדשים את החודש למחר, כי המשנה נקטה לשון 'מעובר' שלא נחשוב שמחר יקדשו את החודש למפרע כבר מהיום (שהרי ראוהו ב"ד וכל ישראל וחקרו את העדים ורק לא הספיקו לומר מקודש).

גמרא: לא אסרה תורה אלא שמשים שאפשר לעשות כמותן: כמו בית בצורת ההיכל של בית המקדש (הקדוש להשם) או מנורה בצורת מנורת בית המקדש. אבל שמש ירח וכוכבים שאי אפשר לעשותם בצורתם ממש, אין איסור לעשותם.

אפילו של שאר מיני מתכות: לדעת תנא קמא האיסור הוא רק על מנורה ממתכת, ואילו לדעת רבי יוסי בר יהודה אפילו על שאר חומרים חוץ מחרס. המחלוקת ביניהם איך לדרוש את הפסוק: 'ועשית מנורת (כלל / ריבוי) זהב (פרט / מיעוט)... מקשה תיעשה (כלל / ריבוי)' האם ב'כלל ופרט וכלל' - ואז מרבים רק סוג הדומה לפרט דהיינו מתכות, או 'בריבוי ומיעוט וריבוי' - ואז מרבים הכל חוץ מדבר השונה לגמרי שהוא חרס.

והתניא... לא תעשון איתי: הגמרא מביאה בכל פעם ברייתא שבה מוזכר רק מקצת מהאיסור של עשיית שמשין, ולאחר מכן מביאה ברייתא אחרת שבה מורחב האיסור וכן הלאה.

כדמות שמי המשמשין לפני במרום: בברייתא זו מפורש שאפילו שמשים שאי אפשר לעשותם אסורים. הגמרא מתרצת שכוונת הברייתא לדמות שיש לה ארבע פנים (אריה שור נשר אדם) הנקראת 'חיות הקודש'. [יש להעיר: ודאי חיות הקודש אינן דבר גשמי ואין מושג של 'דמות' רוחנית, אלא הכוונה לדמות שנראית לנביא במראה הנבואה המסמלת את חיות הקודש. וכך גם להלן בדמות אדם שנאסרה לעשותה לבדה, מפני שהיא מסמלת במראה הנבואה את הקב"ה שכמובן אין לו דמות הגוף].

ההיא לעובדם: ברייתא זו המפרטת גם שמשין שבמדור התחתון - מדברת על עשייתם לאלוהות לעובדם, אבל עשייה בלבד של השמשים שבמדור התחתון (שמש ירח כוכבים ומזלות) מותרת לכאורה.

והא רב יהודה דאחרים עשו לו: טבעת בצורת דרקון (תוס'), ואמר לו שמואל שישחית את הצורה שלה? הגמרא מתרצת שצורה בולטת צריך להשחיתה כדי שלא יחשדוהו שהוא עובד אותה. ולכן טבעת שצורתה בולטת - מותר לחתום בה כי החתימה רק מציירת דיו על הדף, אבל אסור להניחה באצבעו כי יחשדוהו שעובד לצורתה. ואילו טבעת שצורתה שוקעת - מותר להניחה כי לא יחשדוהו שעובדה, אבל אסור לחתום בה על שעה כי החתימה יוצרת צורה בולטת ויחשדוהו.

והא ההיא בי כנישתא: בית כנסת בנהרדעא שחרב וחזר ונבנה, והיתה בתוכו אנדרטא בצורת המלך (על פי גזירת המלכות -ספר הערוך).

דפרקים הוה: צורות הלבנה של רבן גמליאל היו עשויות חוליות חוליות, והיה רבן גמליאל מחבר אותם רק כאשר חקר את העדים, ולכן לא היה חשד שהוא עובד אותם.

להתלמד: אסור ללמוד ממעשיהם להנאה בעלמא, אבל מותר לעשות כמעשיהם בשביל להבין ולהורות.